

DE INVASIE VAN NOTENKRAKERS
***NUCIFRAGA CARYOCATACTES* IN NEDERLAND IN HET**
JAAR 1968

Invasion of Nutcrackers in the Netherlands in 1968

B. J. SPEEK¹⁾

INLEIDING

Reeds in juli 1968 ontvingen we berichten, dat er Notenkrakers werden gesignaleerd in Nederland. Uit die maand dateren ook meldingen van grote aantallen in Noord-Duitsland. Het was dus te verwachten, dat er een invasie op komst was.

METHODE

In overleg met de heer M. J. Tekke, archivaris van de Commissie voor de Nederlandse Avifauna, werd besloten om alle meldingen, die op het Vogel-trekstation binnen kwamen, naar hem door te zenden.

Veel waarnemingen werden ook ontvangen door de heer Bert Garthoff, toen hij in zijn radiouitzendingen alle luisteraars verzocht hun waarnemingen van Notenkrakers aan hem in te zenden. Ook deze opgaven werden naderhand aan de heer Tekke doorgezonden.

Via „HET VOGELJAAR” kwam er een aantal waarnemingen binnen bij de heer J. Taapken te Hilversum; ook deze werden aan de heer Tekke ter hand gesteld.

Voorts werden gegevens ontvangen van het Comité ter Instandhouding van de Drentse Avifauna en van het Rijksinstituut voor Natuurbeheer.

Na het zoveel mogelijk verwijderen van dubbele en onbetrouwbare opgaven bleven er tenslotte 4174 waarnemingen over. De mechanische administratiemogelijkheden, waarover het Vogeltrekstation beschikt, boden gelegenheid om deze hoeveelheid te verwerken. De gegevens werden op ponskaarten overgebracht en mechanisch gesorteerd.

RESULTAAT

1. Aantal waargenomen Notenkrakers per tijdseenheid van tien dagen.

Een foto van deze interessante vogel is weergegeven in Fig. 1. De waarnemingen zijn samengevat in Fig. 2. De eerste waarneming dateert van 20 juni 1968, toen er bij Arnhem 2 exemplaren werden gezien. Waarnemingen van 10 en 18 maart 1968 zijn niet opgenomen, daar deze vogels kennelijk niet bij de invasie van 1968 behoorden.

¹⁾ Publikatie No. 45 van het Vogeltrekstation, Arnhem.

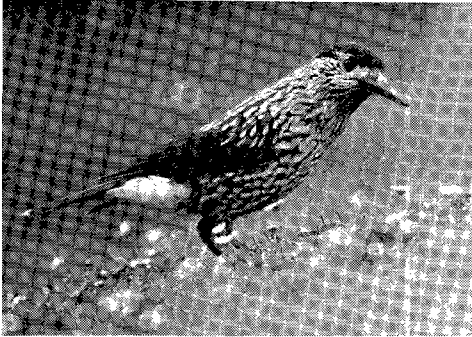

Fig. 1. Notenkraker. Foto J. W. H. Kolk, Amsterdam.
Nutcracker. Photo J. W. H. Kolk, Amsterdam.

Na enkele voorposten in juli blijkt, dat de eigenlijke invasie in Nederland zich voltrokken heeft in de eerste week van augustus 1968. Het aantal waargenomen vogels blijft de gehele augustusmaand vrijwel constant. Na 1 september 1968 loopt het aantal waargenomen vogels sterk terug. Dit kan veroorzaakt zijn door afnemend van het aantal Notenkrakers, maar ook door de

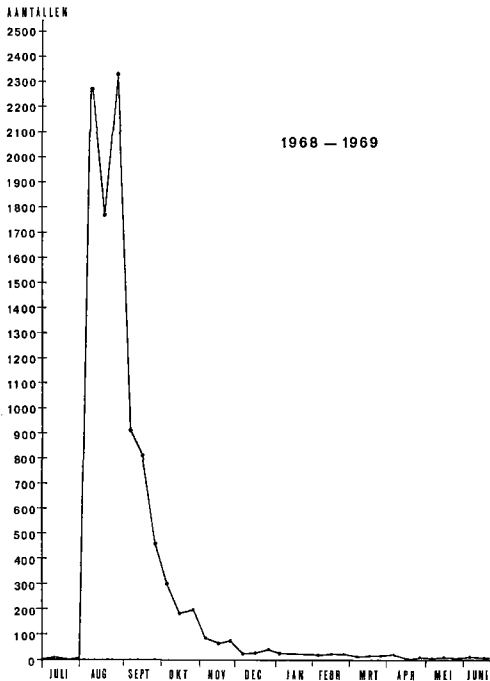

Fig. 2. Aantal waargenomen Notenkrakers per tiendaagse eenheid van 10 dagen.

afgenomen interesse van het publiek. In het laatste geval zou men geen afname van het aantal vogels per waarneming mogen verwachten. Uit Tabel 1 blijkt echter, dat het gemiddelde aantal vogels per waarneming afneemt in de loop van de tijd. Hieruit blijkt dus, dat het aantal vogels is afgenomen. Dit kan veroorzaakt zijn door sterfte en door wegtrek.

Tabel 1. Aantal waargenomen Notenkrakers per tijdseenheid.
Number of observed Nutcrackers per time period.

	aantal waarnemingen	aantal waargenomen vogels	gemiddeld aantal vogels per waarneming
juni/juli 1968	19	67	3,52
1—9 aug. 1968	590	2289	3,87
10—19 aug. 1968	831	1769	2,12
20—31 aug. 1968	927	2330	2,51
sept. 1968	987	2193	2,22
okt.—nov. 1968	546	934	1,71
dec. '68—sept. '69	274	421	1,53

Over de sterfte zijn enige gegevens bekend. Uit cijfers, verstrekt door het Ministerie van C.R.M., blijkt, dat er door de erkende preparateurs 887 notenkrakers zijn ontvangen. Als we de data van ontvangst bekijken blijkt de grootste sterfte te hebben plaats gevonden in de tweede helft van augustus, de gehele maand september en de eerste helft van oktober 1968.

Bij het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie te Leiden werden 12 dode Notenkrakers bezorgd en bij het Zoölogisch Museum te Amsterdam 63. Over dit materiaal is een publikatie in voorbereiding. Hierbij is met zekerheid één exemplaar van *Nucifraga caryocatactes caryocatactes* (Avifauna van Nederland 1970, pag. 100¹).

Gezien het vrij hoge aantal terugmeldingen van de, tijdens deze invasie in ons land geringde, Notenkrakers zijn we er echter van overtuigd dat ook grote aantallen zijn doorgetrokken.

2. De verspreiding over Nederland in de verschillende stadia van de invasie.

Om na te gaan of de invasie zich in een bepaalde richting over Nederland heeft uitgebreid werd ons land verdeeld in rechthoeken. Elke rechthoek is $1/6$ breedtegraad \times $1/6$ lengtegraad. Dit komt ongeveer overeen met 18×11 km. De aantallen waargenomen Notenkrakers binnen elke rechthoek werden bij elkaar geteld. Dit aantal is in het centrum van elke rechthoek weergegeven door een cirkel van een bepaalde grootte (Fig. 3). Doordat het centrum van

¹) Achteraf is een tweede geval, eveneens een vondst, ter kennis van de C.N.A. gekomen, n.l. een exemplaar van deze subspecies, dat op 12 augustus 1968 werd doodgereden in Hulshorst en opgezet werd. Het kon achterhaald worden door de activiteit van de heer A. Smit te Nunspeet.

een rechthoek soms buiten de kust valt, liggen deze waarnemingen schijnbaar in zee. In werkelijkheid behoren ze te liggen op de dichtstbijzijnde kust (Fig. 4 t/m 10).

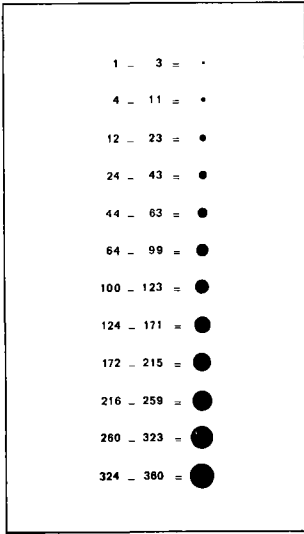

Fig. 3. Verklaring der cirkels op de Figuren 4-10.
Explanation of the circles in the Figures 4-10.

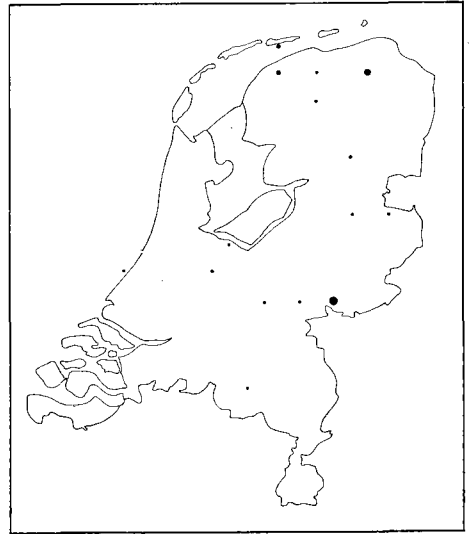

Fig. 4. Notenkrakers, waargenomen juni/juli 1968.
Nutcrackers, observed June/July 1968.

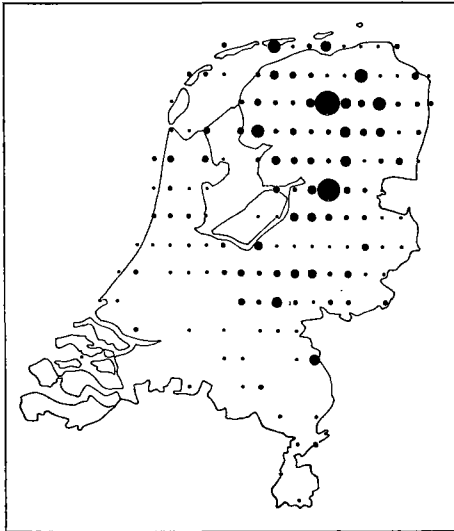

Fig. 5. Notenkrakers, waargenomen 1-9 aug. 1968.
Nutcrackers, observed 1-9 Aug. 1968.

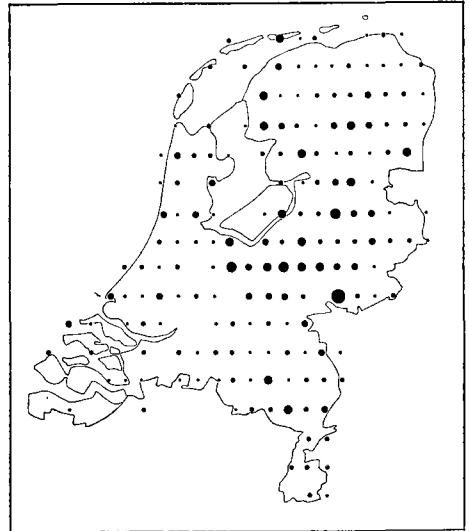

Fig. 6. Notenkrakers, waargenomen 10-19 aug. 1968.
Nutcrackers, observed 10-19 Aug. 1968.

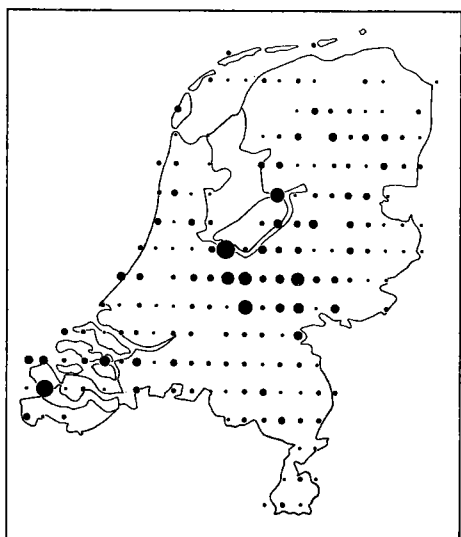

Fig. 7. Notenkrakers, waargenomen
20-31 aug. 1968.
Nutcrackers, observed 20-31 Aug. 1968.

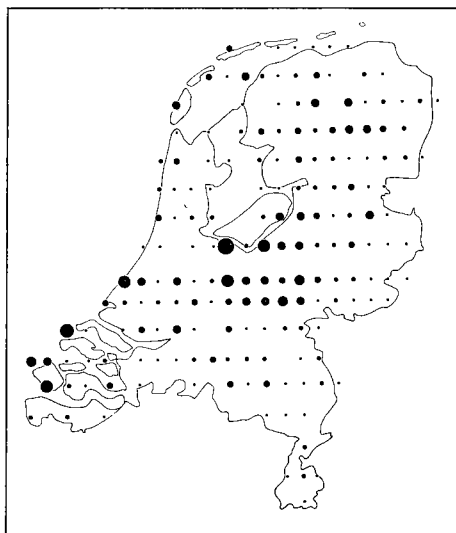

Fig. 8. Notenkrakers, waargenomen
sept. 1968.
Nutcrackers, observed Sept. 1968.

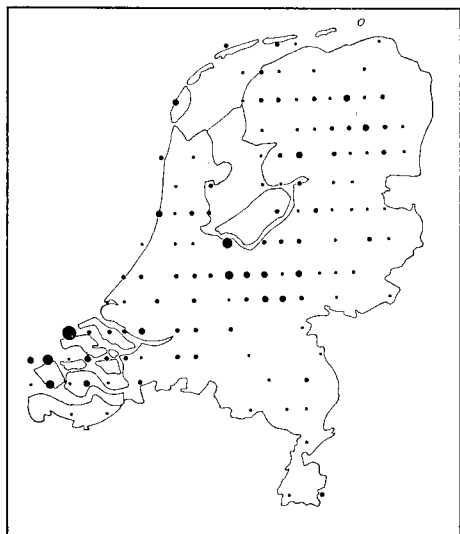

Fig. 9. Notenkrakers, waargenomen
okt./nov. 1968.
Nutcrackers, observed Oct./Nov. 1968.

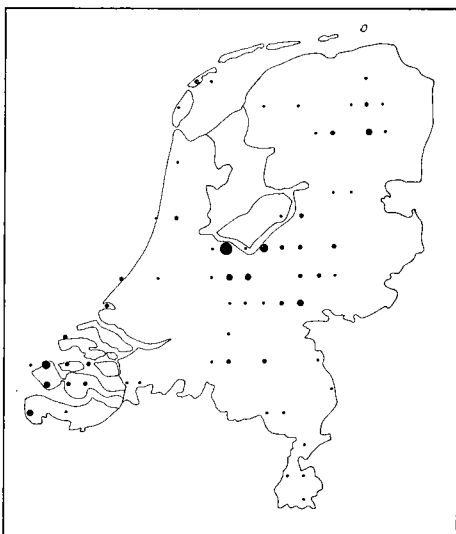

Fig. 10. Notenkrakers, waargenomen
dec. 1968-sept. 1969.
*Nutcrackers, observed Dec. 1968-Sept.
1969.*

Uit de kaarten blijkt het volgende:

In juni/juli 1968 is er een aarzelend begin van de invasie in Noord- en Midden-Nederland (Fig. 4).

Op 9 augustus 1968 ligt de invasiegrens ongeveer op de lijn 's-Gravenhage—Roermond. Er is een sterke concentratie Notenkraakers in Groningen, Friesland en Drente (Fig. 5).

In het tijdperk van 10—19 augustus 1968 schuift de invasie op naar het zuidwesten. Het uiterste noordoosten van ons land telt aanmerkelijk minder vogels dan in de vorige 9 dagen. De voorposten hebben het zuidwesten van ons land bereikt, maar dit zijn nog geen grote aantallen. De grootste dichtheid vinden we op de Veluwe en in Overijssel (Fig. 6).

Van 20—31 augustus 1968 ligt de grootste concentratie van Notenkraakers in Midden-Nederland. Grote aantallen hebben nu ook Zeeland bereikt (Fig. 7).

De maand september geeft een kleine verschuiving te zien naar het zuidwesten (Fig. 8).

Oktober en november 1968 geven hetzelfde beeld als de maand september. Het aantal waargenomen vogels is veel minder geworden. De vogels verplaatsen zich vrijwel niet meer (Fig. 9).

Van 1 december 1968 tot en met 30 september 1969 blijven er Notenkraakers aanwezig op de zelfde plaatsen, waar ze in september 1968 al waren. Het aantal is echter heel klein geworden (Fig. 10).

Ook in de zomer van 1969 werden er geregeld exemplaren waargenomen. Met zekerheid is er minstens één broedgeval geconstateerd, waarvan de jongen zijn uitgevlogen. Zie hiervoor HET VOGELJAAR, 17e jrg. Nr. 3, p. 73.

3. Doortrek van Notenkraakers

Tijdens de invasie zijn er in Nederland 100 Notenkraakers geringd. Hiervan zijn tot en met 31 december 1969 negen terugmeldingen uit Nederland ontvangen en acht uit Frankrijk, die hieronder worden genoemd.

a. Teruggemeld uit Nederland.

1. 08-08-1968 Leeuwarden
17-11-1968 Leeuwarden — vergaan gevonden
2. 08-08-1968 Leeuwarden
10-05-1969 Berlikum — vergaan gevonden
3. 12-09-1968 Aarle Rixtel
01-10-1968 Haaren (NB) — door kat gevangen
4. 19-09-1968 Hilversum
29-09-1968 Hollandse Rading — verkeersslachtoffer
5. 28-09-1968 Westenschouwen
01-02-1969 Spanderswoud bij Hilversum — vergaan gevonden
6. 08-12-1968 Rotterdam
25-03-1969 Rockanje — gepakt en losgelaten

7. 08-02-1969 Rockanje
23-03-1969 Rockanje — gepakt en losgelaten
 8. 19-02-1969 Ermelo
15-06-1969 Putten — vergaan gevonden
 9. 23-04-1969 Epe
02-08-1969 Epe — stervende gevonden
- b. Teruggemeld uit Frankrijk. (Fig. 11).

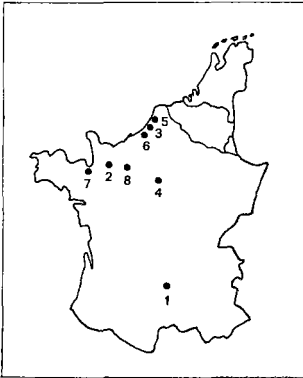

Fig. 11. Teruggemeldingen uit Frankrijk.
Recoveries from France.

1. 07-08-1968 Zelhem
29-09-1968 Les Faux — geschoten
2. 09-08-1968 Zelhem
27-10-1968 Sainte Honorine la Guillaume — geschoten
3. 10-08-1968 Zelhem
01-10-1968 Rue — geschoten
4. 22-08-1968 Grote Peel
27-09-1968 Achères la Forêt — geschoten
5. 24-08-1968 Kaatsheuvel
12-10-1968 Montreuil sur mer — geschoten
6. 01-09-1968 Gorssel
00-11-1968 Saint Valéry sur Somme — dood gevonden¹⁾
7. 07-09-1968 Westenschouwen
06-10-1968 Combourg — geschoten
8. 20-09-1968 Grote Peel
06-10-1968 Gauville — geschoten

Bij de terugmeldingen uit Nederland is geen enkele vogel, die in augustus — september 1968 is geringd en geruime tijd daarna in Nederland levend of vers dood is aangetroffen. Alle terugmeldingen uit Frankrijk daarentegen zijn van vogels, die juist in die periode werden geringd.

Het is dus waarschijnlijk, dat veel Notenkrakers, die in augustus en september 1968 in Nederland aanwezig waren, zijn doorgetrokken.

¹⁾ Exacte dag onbekend.

DISCUSSIE

Uit de verkregen resultaten is gebleken, dat de invasie van Notenkrakers in Nederland reeds eind juni 1968 begon. De hoofdmacht arriveerde in de eerste week van augustus in het noordoosten van ons land. Eind augustus was ook het zuidwesten bereikt.

Uit de waarnemingen en uit de sterftcijfers blijkt, dat het aantal Notenkrakers in Nederland na september 1968 sterk is afgenomen. Waarschijnlijk zijn veel vogels uit het begin van de invasie doorgetrokken.

De gehele winter door bleven er Notenkrakers in Nederland, zij het, dat de aantallen steeds kleiner werden. Ook in de zomer van 1969 werden er geregeld exemplaren waargenomen. Er is minstens één broedgeval geconstateerd (HET VOGELJAAR 17e jrg. No. 3, pag. 73).

Ongetwijfeld was dit de grootste Notenkrakerinvasie van deze eeuw.

SUMMARY

The invasion of Nutcrackers *Nucifraga caryocatactes* in The Netherlands started at the end of June 1968. Most birds arrived the first week of August 1968 in the north-eastern part of the country. The birds reached the south-western part of Holland by the end of August. The number of birds decreased noticeably after September 1968.

During the invasion 100 Nutcrackers have been ringed in The Netherlands, of which 8 recoveries have been obtained from France. This suggests that many birds have continued their migration.

During the winter of 1968/1969 Nutcrackers still remained in The Netherlands. Several of these birds have been observed in the next summer. At least one pair bred successfully.

Veel dank is verschuldigd aan de heren B. Garthoff, J. Taapken en M. J. Tekke voor het verzamelen van de brieven met waarnemingen. Voorts aan alle waarnemers, die gevolg gaven aan de oproep hun waarnemingen in te zenden, in enkele gevallen vergezeld van foto's. Speciale dank verdienen de heren W. Ph. J. Hellebrekers en M. J. Tekke, die al die brieven hebben gelezen, beoordeeld en gerangschikt, waarna ze bovendien de coördinaten van alle waarnemingsplaatsen vaststelden.

Adres: Instituut voor Oecologisch Onderzoek, Kemperbergerweg 11, Arnhem.